

ГЛАВА XXI

РЕЛИГИОЗНИ СМУТОВЕ ВЪ БЪЛГАРИЯ ПРЕЗЪ XIV ВЪКЪ

*Богомили, исихасти, адамити, евреи. — Царица еврейка. — Свети Теодосий
Търновски. — Литература.*

Кървави и тжжни сж описанитѣ отъ насъ въ предидущата глава военни събития. Но не по-малко нерадостна е и картината на тогавашния вътрешенъ животъ на България. Много добре е описана тя въ неотдавна откритата легенда за св. Теодосий Търновски, произведение на цариградския патриархъ Калистъ¹. Измжчена отъ религиозни спорове, заразена съ всички пороци на византизма и отслабнала отъ постояннитѣ крамоли, България трѣбвало рано или късно да стане плячка на турцитѣ. Истинската култура и просвѣта на изтока отдавна били замѣнени съ схоластична изтънченостъ, която имала сжщото значение, каквото и безкрайнитѣ военни разпри и придворни интриги.

Около половината на XIV вѣкъ въ Атонскитѣ планини, въ тоя монашки земенъ рай, се развилъ единъ особенъ мистицизмъ. Нѣкои отъ тѣй нареченитѣ исихасти дотолкова се увличали, че се отдавали въ мрачнитѣ си монашески келии на съзерцание на пжпа си, докато имъ се сторѣло, че виждатъ около него сврѣхестествена свѣтлина, която ги преизпълняла съ небесно блаженство. Тѣзи глупости създали страшни богословски вълнения, събори и анатеми. Освенъ това въ вѣчно зеленитѣ гори на „Светата гора“ се промѣкнало още и богомилството. По онова време въ Солунъ живѣла нѣкоя си монахиня на име Ирина, която тайно била всецѣло предадена на богомилството; монаси идвали отъ всѣкъжде при нея съ не съвсемъ нравствени намѣрения, посвещавани били отъ нея въ учението на Богомила и тѣ го разпространили по цѣлия Атонъ. Продължителна борба е трѣбвало, за да се изгонятъ отъ Атонскитѣ манастири богомилитѣ и исихаститѣ.

Тѣзи отвратителни издѣнки на византийския манастирски животъ били пресадени и на българска почва. Избѣгалиятъ отъ Цариградъ калугеръ по име Теодоритъ успѣлъ, гордѣйки се съ медицинскитѣ си познания, да убеди да приематъ учението на исихаститѣ мнозина и отъ знатнитѣ и измежду простия народъ. Той наново оживилъ още ненапълно изчезналитѣ остатъци отъ езичеството и даже наредилъ да се отдаватъ божески почести на единъ джбъ, подъ който се принасяли въ жертва овци и агнета, докато най-последно не се явилъ самъ св. Теодосий и не отсѣкълъ дървото.

Скоро следъ Теодорита въ Търново се появили двама други калугери — Лазаръ и Кирилъ, нареченъ Босота, изпждени отъ Атонъ за бо-